

**OMBUDSMAN ZA DJECU
REPUBLIKE SRPSKE**

**Poseban izvještaj
Djeca u
hraniteljstvu u
Republici Srpskoj
Svako dijete
treba porodicu**

Broj: 1192 -2 -I/19

Dana, 20.11.2019. godine

Poseban izvještaj

Djeca u hraniteljstvu u Republici Srpskoj

Svako dijete treba porodicu

Banja Luka, novembar 2019. godine

UVOD

Porodica nije privilegija, već pravo svakog djeteta.

Hraniteljstvo je oblik zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja za djecu kojima vlastita odnosno porodica porijekla ne može pružiti odgovarajuću brigu i staranje, i kao takvo podobno je kako za djecu bez roditelja ili djecu koja su ostala bez adekvatnog roditeljskog staranja, tako i za djecu čiji je razvoj u vlastitoj porodici ometen različitim prilikama.

Hraniteljstvo je takođe oblik zaštite i za djecu s invaliditetom, vaspitno zanemarenu djecu, djecu u sukobu sa zakonom, djecu žrtve porodičnog ili drugog oblika nasilja, djecu žrtve trgovine ljudima, djecu žrtve zloupotrebe psihoaktivnih supstanci, djecu sa problemima u ponašanju, te maloljetne trudnice i maloljetne roditelje.

Dijete u hraniteljskoj porodici može biti smješteno u bilo kom uzrastu, dakle od rođenja do kraja redovnog školovanja, a za to vrijeme, osim što rade s hraniteljskim porodicama kako bi boravak djeteta u hraniteljstvu što bolje odgovorio na potrebe djeteta, stručni radnici centra za socijalni rad pomažu i u stvaranju boljih uslova za vraćanje djeteta u vlastitu porodicu.

Hraniteljstvo je jedan od najadekvatnijih vidova zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja, koje djetetu omogućava da odrasta u porodičnom okruženju koje će znatno uticati na razvoj njegovih sposobnosti i kompetencija za samostalan život.

Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite u saradnji sa UNICEF-om BiH, pokrenuli su projekat „Transformacija institucija za zbrinjavanje djece i prevencija razdvajanja djece od porodica“ kojeg finansira Evropska unija, sa ciljem da se osigura da djeca bez roditeljskog staranja, djeca pod rizikom od razdvajanja od porodice i djeca sa smetnjama u razvoju uživaju ista prava i imaju isti status kao i sva druga djeca, te da se jačaju kapaciteti bioloških porodica. U okviru Projekta, intenzivno se provode aktivnosti na razvoju hraniteljstva u Republici Srpskoj. Fokus je na razvoju kapaciteta stručnjaka koji se bave ovom oblašću, unaprijeđenju kompetencija i osposobljavanju za procjenu opšte podobnosti hraniteljskih porodica za kvalitetno obavljanje hraniteljske uloge. Najbolji interes djeteta, potrebe za novim znanjima, stvaranje mreže podrške, edukacija, promocija hraniteljstva i motivacija su osnovne karakteristike procesa razvoja hraniteljstva u Republici Srpskoj.

Takođe, prema navodima Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite, broj hraniteljskih porodica za djecu posljednjih godina pokazuje tendenciju rasta, te opada broj djece smještene u Domu za djecu i omladinu bez roditeljskog staranja „Rada Vranješević“.

Međunarodni propisi

Evropska socijalna povelja (Povelja) je najznačajniji dokument koji reguliše ostvarivanje ekonomskih i socijalnih prava u okviru Vijeća Evrope. Bosna i Hercegovina (BiH) je ratifikovala Povelju 2008. godine, čime se obavezala na usklađivanje domaćeg zakonodavstva i prakse sa standardima predviđenim u ovom dokumentu.

Primjena, osiguranje ostvarivanja i zaštita prava predviđenih u Povelji jedan je od uslova u okviru procesa pridruživanja BiH Europskoj uniji.

Iako na direktan način ne reguliše pitanje zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja Povelja je značajna zbog postavljenih standarda i implikacija do kojih može dovesti njeno nepoštovanje.

UN Konvencija o pravima djeteta u članu 20. propisuje da dijete koje je privremeno ili trajno lišeno porodične sredine ili kome, u njegovom najboljem interesu, nije dozvoljeno da ostane u tom krugu ima pravo na posebnu zaštitu i pomoć države.

Države članice, u skladu sa svojim nacionalnim zakonima, obezbjeđuju alternativno staranje za takvo dete. Kada se budu razmatrala rješenja, dužna pažnja biće posvećena potrebi uspostavljanja kontinuiteta u dječijem podizanju, kao i dječijem etničkom, vjerskom, kulturnom i lingvističkom porijeklu.

Smjernice za alternativno zbrinjavanje djece

Namjera Smjernica¹ jeste da osnaže implementaciju Konvencije o pravima djeteta, kao i relevantnih odredbi drugih međunarodnih instrumenata u vezi sa zaštitom i dobrobiti djece kojima je uskraćeno roditeljsko staranje ili su izloženi opasnosti da izgube roditeljsko staranje.

Smjericama su utvrđene poželjne orijentacije za politike i praksu, a naročito nastoje:

- a) Podržati nastojanja da se djeca zadrže pod staranjem svoje porodice ili da se vrate svojoj porodici, odnosno, ako se to ne može učiniti, da se pronađe drugo prikladno i trajno rješenje,
- b) Osigurati da se, za vrijeme dok se takva trajna rješenja traže ili u slučajevima gdje nisu moguća ili nisu u najboljem interesu djeteta, identifikuju i pruže najprikladniji oblici alternativnog zbrinjavanja, pod uslovima koji promovišu pun i harmoničan razvoj djeteta,
- c) Pomoći i podstaći vlade na bolju implementaciju svojih odgovornosti i obaveza u ovom pogledu,
- d) Usmjeravati politike, odluke i aktivnosti svih koji rade u oblasti socijalne zaštite i dječje zaštite kako u javnom tako i u privatnom sektoru, uključujući civilno društvo.

Promocija roditeljskog staranja- Države trebaju usvajati i provoditi politike koje osiguravaju podršku porodicama u ispunjavanju njihovih odgovornosti prema djetetu i promovisati pravo djeteta da održava odnose sa oba roditelja.

¹ UN Komitet za prava djeteta, A/HRC/11/L.13

Naglašavajući preventivnu ulogu socijalnog rada, ove Smjernice prezentuju potrebu pružanja podrške i osnaživanja ugroženih porodica da bi imale neophodne kapacitete da se same staraju o djeci.

Prevenција razdvajanja porodice Države trebaju formulisati jasne politike za rješavanje situacija kada je dijete napušteno u anonimnosti, kojima će se naznačiti da li i kako trebaju biti preduzete aktivnosti na pronalaženju porodice i kako treba pristupiti ponovnom spajanju sa porodicom ili smještaju u širu porodicu. Politikama isto tako treba biti predviđeno pravovremeno odlučivanje o tome da li dijete ispunjava usluge za trajni smještaj u porodicu i za ekspeditivno organizovanje takvog smještaja.

Promocija reintegracije porodice Za djecu koja žive u alternativnom smještaju, a u skladu sa osiguranjem da su djeca smještena na prikladan način, mogućnosti za reintegraciju djece u njihove porodice predstavljaju ključni dio procesa provjere zbrinjavanja.

Određivanje najadekvatnijeg oblika zbrinjavanja Odlučivanje o alternativnom zbrinjavanju u najboljem interesu djeteta treba se odvijati u okviru pravosudnog, upravnog ili drugog prihvaćenog postupka, uz zakonske zaštitne mehanizme, uključujući prema potrebi pravno zastupanje djece u bilo kojem pravnom postupku.

Procjenu treba izvršiti ekspeditivno, temeljito i pažljivo. Ona treba u obzir uzeti djetetovu neposrednu sigurnost i dobrobit, kao i njegovo odnosno njeno dugoročno zbrinjavanje i razvoj, te treba obuhvatiti djetetove lične i razvojne karakteristike, etničko, kulturno, jezičko i vjersko porijeklo, porodično i socijalno okruženje, zdravstveno stanje i eventualne posebne potrebe.

Određivanje prikladnosti Obavezuje pružatelje usluga zbrinjavanja da osiguraju implementaciju rigoroznih, multidisciplinarnih pristupa odlučivanju koji uključuju učešće djece i njihovih porodica uz pružanje svih potrebnih informacija.

Pružanje alternativnog zbrinjavanja Svako pružanje alternativnog zbrinjavanja trebalo bi se zasnivati na pismenoj izjavi o namjerama i ciljevima pružatelja usluga zbrinjavanja i o prirodi njihove odgovornosti prema djetetu, a koja treba odražavati standarde utvrđene Konvencijom o pravima djeteta, ovim Smjernicama i važećim zakonima. Svi pružatelji usluga zbrinjavanja trebaju imati odgovarajuće kvalifikacije ili odobrenja u skladu sa zakonskim propisima za pružanje usluga alternativnog zbrinjavanja.

Hraniteljstvo Nadležni organ ili agencija trebaju osmisliti sistem i trebaju u skladu s njime obučavati odgovarajuće članove osoblja, za procjenjivanje potreba djeteta i sparivanje tih potreba sa sposobnostima i resursima potencijalnih hranitelja, kao i za pripremanje svih uključenih u proces za sam čin zbrinjavanja.

Na svakoj lokaciji treba identifikovati skup akreditovanih hranitelja koji mogu djeci pružiti staranje i zaštitu uz istovremeno održavanje veza sa porodicom, zajednicom i kulturnom grupom.

Posebne usluge pripreme, podrške i savjetovanja za hranitelje trebaju se razviti i učiniti dostupnim starateljima u redovnim intervalima, prije, tokom i nakon zbrinjavanja.

Staratelji bi trebali imati, unutar agencija za hraniteljsko zbrinjavanje ili drugih sistema koji su angažovani na radu sa djecom bez roditeljskog staranja, priliku da se njihov glas čuje i da ostvare uticaj na politiku.

Treba podsticati osnivanje udruženja hranitelja koja mogu pružiti važnu međusobnu podršku hraniteljima i doprinijeti razvoju praksi i politika.

Preporuke UN Komiteta za prava djeteta 2012. godine Komitet² izražava zabrinutost zbog sljedećeg:

- (a) Da se djeca smještaju u ustanove samo na osnovu porodičnih ekonomskih poteškoća;
- (b) Alternativne porodične i opcije zajednice za djecu lišenu porodičnog okruženja ili djecu sa posebnim potrebama su neadekvatne, gdje je većina djece smještena u institucijama i nedovoljni naponi su učinjeni kako bi oni bili spojeni sa svojim biološkim porodicama što je dovelo do toga da veliki broj ove djece ostane u institucijama do svoje 18-te godine;
- (c) Djeca smještena u institucije koje se nalaze van teritorije njihovog prebivališta i zbog toga nemaju pristup zdravstvenoj zaštiti zbog administrativnih prepreka koje se odnose na njihovo preseljenje;
- (d) Manjak radnog kadra u centrima za socijalni rad što dovodi do toga da djeca u ustanovama nemaju dovoljno pažnje posvećene njihovom razvoju;
- (e) Nedostatak sveobuhvatnog sistema starateljstva i niska i neredovna sredstva za pokrivanje troškova smještanja djece u hraniteljske porodice što često dovodi do niskih standarda brige u takvim situacijama;
- (f) Neadekvatna priprema i podrška djeci i omladini koji napuštaju sistem javne brige;
- (g) Postojeći sistem alternativne brige obeshrabruje spajanje djece sa biološkim porodicama, čak i kada to može da bude održiva opcija.

Komitet poziva državu potpisnicu da:

- (a) Olakša i pruži podršku brizi porodičnog tipa za djecu gdje god je to moguće, i na taj način obezbijedi da djeca nisu smještena u brigu van-porodičnog tipa isključivo na osnovu socijalno ekonomskih poteškoća;
- (b) Temeljno i periodično razmatra smještanje djece u institucijama, i na taj način, obrati posebnu pažnju na znake zlostavljanja djece, i kad je u najboljem interesu djeteta, da olakša kontakt između djeteta i njegove/njene biološke porodice, kao i da podstakne i podrži ponovno spajanje gdje god je to moguće;
- (c) Obezbijede jednak pristup zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju za djecu u brizi;
- (d) Poveća broj socijalnih radnika kako bi se osiguralo da pojedinačne potrebe svakog djeteta mogu da budu efikasno riješene, i razvije kriterijume za izbor, obuku, podršku i evaluaciju socijalnih radnika za rad sa djecom;

² Preporuke UN Komiteta za prava djeteta 2012.

http://www.djeca.rs.ba/uploaded/Konvencija%20o%20pravima%20djeteta_2.pdf

- (e) Ustanovi sveobuhvatan i koherentan nacionalni sistem starateljstva i osigura pružanje adekvatnih i blagovremenih sredstava i podrške za hraniteljske porodice kao dopunu drugih oblika alternativne brige;
- (f) Adekvatno pripremi i podrži mlade ljude prije njihovog napuštanja brige, obezbjeđujući njihovo rano uključivanje u planiranje tranzicije kao i dajući im mogućnost da se obrate za pomoć nakon njihovog odlaska;
- (g) Olakša spajanje djece sa njihovim biološkim porodicama kad god je to održiva opcija;
- (h) Obezbijedi sve neophodne ljudske, tehničke i finansijske resurse potrebne za poboljšanje položaja djece smještene u alternativnoj brizi.

Komiteta, također, preporučuje državi članici da izradi kvalitetne standarde za hraniteljstvo i da u znatnoj mjeri smanji vrijeme koje djeca bez roditeljskog staranja provode u institucijama. Komitet nadalje preporučuje izdvajanje dovoljnih sredstava za ispravno funkcionisanje i monitoring starateljskih institucija i hraniteljskog smještaja.

Domaći propisi

Zakon o socijalnoj zaštiti³

Zbrinjavanje u hraniteljsku porodicu definisano je članom 42. – 46. Zakona.

Zbrinjavanje u hraniteljsku porodicu je oblik zbrinjavanja korisnika u porodicu koja mu obezbjeđuje zadovoljavanje osnovnih životnih potreba, koja brine o ličnosti korisnika i pomaže mu u ostvarivanju njegovih prava i izvršavanju obaveza.

Pravo na zbrinjavanje u hraniteljsku porodicu ima lice koje, u skladu sa ovim zakonom, ima pravo na smještaj u ustanovu.

Hraniteljska porodica je porodica sa jednim ili više punoljetnih lica koja se bavi uslugama zbrinjavanja djece ili punoljetnih lica, za koju je izvršena procjena i osposobljavanje za hraniteljstvo, koja ispunjava propisane uslove i ostvaruje naknadu za svoje pružene usluge. Prilikom izbora porodice u koju se korisnik zbrinjava, Centar koji vrši zbrinjavanje, rukovodiće se naročito ličnim svojstvima korisnika i članova porodice u koju se vrši zbrinjavanje, stambenim i drugim mogućnostima porodice i potrebama korisnika.

U hraniteljsku porodicu može se zbrinuti najviše troje djece, odnosno dvoje djece sa invaliditetom, s tim da ukupan broj djece koja žive u porodici hranitelja, računajući i djecu hranitelja, ne može biti veći od petoro djece.

Izuzetno, kada je to u interesu djece, kada je riječ o porodici srodnika, kada se zbrinjavaju braća i sestre, u hraniteljsku porodicu može biti zbrinuto više djece.

U hraniteljsku porodicu mogu se zbrinuti najviše tri punoljetna lica.

Izuzetno, zbrinjavanje se može vršiti i u porodicu koja nema status hraniteljske porodice, kada nadležni Centar procijeni da je to neophodno.

Porodica iz prethodnog stava dužna je da u roku od godinu dana od dana zbrinjavanja korisnika stekne status hraniteljske porodice.

³ „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj: 37/12 i 90/16

Korisnik se ne može zbrinuti u porodicu u kojoj:

- a) je neko od članova porodice lišen roditeljskog prava ili poslovne sposobnosti,
- b) su narušeni porodični odnosi,
- c) neko od članova porodice ima društveno neprihvatljivo ponašanje i
- d) bi zbog bolesti člana porodice bilo ugroženo zdravlje korisnika i ostvarivanje svrhe zbrinjavanja.

Međusobni odnosi Centra koji upućuje korisnika i hraniteljske porodice u kojoj se zbrinjava, uređuju se ugovorom, na osnovu rješenja o zbrinjavanju, koje donosi nadležni Centar. Hranitelj ima pravo na naknadu za rad i naknadu za troškove izdržavanja korisnika.

Centar koji upućuje korisnika u hraniteljsku porodicu, prilikom zbrinjavanja obezbijediće mu osnovnu odjeću, obuću i troškove prevoza do te porodice.

Sredstva za ovu namjenu obezbjeđuju se iz sredstava korisnika, obveznika izdržavanja ili iz budžetskih sredstava predviđenih za socijalnu zaštitu.

Ugovor o hraniteljstvu prestaje:

- sporazumom ugovornih strana,
- otkazom ugovora,
- raskidom ugovora,
- smrću korisnika i
- smrću člana porodice koji je zaključio ugovor o hraniteljstvu.

Uslovi zbrinjavanja korisnika u porodicu koja nema status hraniteljske porodice regulisaće se rješenjem o smještaju i ugovorom između porodice i nadležnog Centra.

Porodica koja nema status hraniteljske porodice ima pravo na naknadu za troškove izdržavanja korisnika.

Hraniteljstvo se obezbjeđuje u vlastitom prostoru hranitelja, korisnika ili drugim objektima koji su posebno izgrađeni ili prilagođeni za tu namjenu.

Ministar donosi pravilnik o hraniteljstvu.

Pravilnik o hraniteljstvu⁴

Pravilnikom o hraniteljstvu propisuju se uslovi i postupak dobijanja statusa hraniteljske porodice, vrste i oblici zbrinjavanja u hraniteljskoj porodici, obračun naknada za rad hranitelja, prestanak hraniteljstva i način sprovođenja nadzora nad radom hranitelja.

Uslovi i postupak dobijanja statusa hraniteljske porodice Procjenu ispunjenosti uslova sticanja statusa hraniteljske porodice utvrđuje nadležni centar za socijalni rad prema mjestu prebivališta hranitelja.

Lice zainteresovano za sticanje statusa hraniteljske porodice podnosi zahtjev nadležnom centru za socijalni rad.

Uz zahtjev za hraniteljstvo za punoljetno lice domaćinstva dostavlja se sljedeća dokumentacija:

- izvod iz matične knjige rođenih,
- izvod iz matične knjige vjenčanih,

⁴ „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj: 27/14

- uvjerenje o državljanstvu,
- ljeakarsko uvjerenje – za hranitelja i supružnika,
- nalaz i mišljenje psihijatra – za hranitelja i supružnika,
- potvrda o zaposlenju i mjesečnim primanjima,
- potvrda o imovini,
- uvjerenje da nije osuđivan,
- uvjerenje da se protiv hranitelja ne vodi istraga, odnosno da nije podignuta optužnica,
- uvjerenje da nije lišen roditeljskog prava,
- uvjerenje da nije lišen poslovne sposobnosti.

Procjena ispunjenosti uslova za sticanje statusa hraniteljske porodice vrši se uvidom u priloženu dokumentaciju, intervjuom sa potencijalnim hraniteljima u centru za socijalni rad, intervjuom sa članovima porodice potencijalnih hranitelja u kućnoj posjeti, kao I sveobuhvatnom timskom obradom.

Na osnovu intervjua u centru za socijalni rad/službi socijalne zaštite, stručni tim vrši procjenu:

- a) početnih znanja o hraniteljstvu i očekivanjima hranitelja,
- b) motivacije za hraniteljstvo,
- c) prepoznavanja i zadovoljavanja potreba djeteta - uzrasne i individualne razlike, kao i potrebe starijih lica,
- d) razumijevanja specifičnih potreba korisnika,
- e) lične istorije hranitelja,
- f) porodičnih odnosa u hraniteljskoj porodici,
- g) kvaliteta partnerskih odnosa hranitelja,
- h) roditeljskih kompetencija.

Procjena na osnovu intervjua sa članovima porodice potencijalnih hranitelja u kućnoj posjeti obuhvata:

- a) provjeru stambenih uslova, higijene i kvaliteta stanovanja, prostora namijenjenog članovima sopstvene porodice i za korisnika na hraniteljstvu,
- b) provjeru zaposlenosti članova porodice i materijalnih uslova - ličnih i drugih prihoda,
- c) procjenu socijalne integritanosti porodice i korišćenje raspoložive mreže socijalne podrške,
- d) sagledavanje sistema porodičnih vrijednosti, tradicije i porodičnog identiteta,
- e) procjenu stavova ostalih članova porodice i njihove podrške porodici za bavljenje hraniteljstvom,
- f) sagledavanje dostupnosti resursa u mjestu življenja budućih hranitelja (saobraćajne veze, blizinu škole, obdaništa, zdravstvenih, kulturnih i sportskih ustanova i dr.) i procjenu sigurnosti i bezbjednosti okruženja za korisnika.

Sveobuhvatna timska obrada podrazumijeva procjenu kompetencija hranitelja da obezbijede sigurno okruženje za korisnika, zadovoljavanje potreba korisnika, očuvanje identiteta korisnika kroz održavanje veza između korisnika i njegove porodice, kao i drugih važnih osoba iz njegove prošlosti, pružanje podrške korisniku u prevladavanju separacije i gubitaka, prihvatanje podijeljene odgovornosti i uspostavljanje saradničkog odnosa sa porodicom korisnika i stručnim radnicima centra za socijalni rad.

Nakon završetka postupka procjene ispunjenosti uslova za sticanje statusa hranitelja, svaki član stručnog tima sačinjava izvještaj (nalaz i mišljenje) za svakog kandidata za hraniteljstvo,

a taj izvještaj je sastavni dio sintetizovanog izvještaja - nalaza i mišljenja stručnog tima o sposobnosti potencijalnih hranitelja.

Pozitivno sintetizovano mišljenje stručnog tima je uslov za obuku potencijalnih hranitelja.

Svaki od potencijalnih hranitelja pohađa Program pripreme za hraniteljstvo, nakon čega mu se izdaje potvrda za hraniteljstvo.

Porodica kojoj bude izdata potvrda za hraniteljstvo stiče status hraniteljske porodice.

Potvrdu izdaje centar za socijalni rad nadležan po mjestu prebivališta hraniteljske porodice.

Izbor hraniteljske porodice vrši centar za socijalni rad prema prebivalištu korisnika.

Izbor hraniteljske porodice obuhvata uporednu analizu individualnih karakteristika korisnika i njegovih potreba i karakteristika hraniteljskih porodica

Prilikom izbora hraniteljske porodice, nadležni centar za socijalni rad organizuje konsultacije u cilju sagledavanja potreba korisnika i izbora odgovarajuće hraniteljske porodice.

Za izbor odgovarajuće hraniteljske porodice potrebno je da ona:

- a) odgovara ciljevima zaštite korisnika, prema njegovim aktuelnim i dugoročnim potrebama,
- b) ispunjava uslove u pogledu razlike u godinama između korisnika i hranitelja, koja treba da odgovara odnosu roditelj - dijete ili starije lice i hranitelj,
- c) živi u sredini koja raspolaže odgovarajućim resursima u skladu sa specifičnim potrebama korisnika,
- d) živi u sredini koja će omogućiti očuvanje uspostavljenih odnosa korisnika sa srodnicima i drugim bliskim osobama,
- e) obezbjeđuje njegovanje i očuvanje ličnog, porodičnog, nacionalnog i vjerskog identiteta,
- f) odgovara potrebama korisnika u skladu sa njegovim uzrastom, polom, obrazovnim i drugim potrebama,
- g) ima posebne kapacitete i motivaciju za zadovoljavanje potreba korisnika koji ima teže zdravstvene ili razvojne poteškoće.

Vrste i oblici zbrinjavanja u hraniteljskoj porodici U zavisnosti od potreba i stanja korisnika, primjenjuju se sljedeći oblici hraniteljstva:

- a) standardno,
- b) specijalizovano i
- c) urgentno.

Standardno hraniteljstvo zadovoljava potrebe djeteta za koje je procijenjeno da je primjena hraniteljstva u njegovom najboljem interesu i koje se privremeno zbrinjava u hraniteljsku porodicu.

Specijalizovanim hraniteljstvom se pružaju posebne usluge djeci, omladini i odraslim licima kojima je zbog psihofizičkog ili zdravstvenog stanja potrebna dodatna njega i podrška. Specijalizovanim hraniteljstvom se zbrinjavaju djeca, omladina i odrasla lica sa invaliditetom, zlostavljana ili zanemarivana lica, te lica sa društveno neprihvatljivim ponašanjem.

Urgentno hraniteljstvo se primjenjuje u hitnim situacijama kada je došlo do napuštanja djeteta od roditelja ili njihove spriječenosti da brinu o djetetu.

Urgentno hraniteljstvo se obezbjeđuje i u slučaju kada lice sa invaliditetom ostane bez porodičnog staranja, odnosno u drugim hitnim situacijama.

Urgentno hraniteljstvo traje do razrješenja krizne situacije u porodici ili do primjene odgovarajuće mjere zaštite, u skladu sa najboljim interesima korisnika.

Hranitelji, po pravilu, neposredno brinu o korisniku u svom stambenom prostoru, a izuzetno, hranitelji mogu brinuti o korisniku u stambenom prostoru korisnika ili drugom odgovarajućem prostoru (sociopedagoške životne zajednice), kada je to u njegovom najboljem interesu.

Kada hranitelji neposredno brinu o korisniku u stambenom prostoru koji pripada korisniku, ugovorom o hraniteljstvu utvrđuju se i posebni uslovi koji se odnose na troškove korišćenja i održavanja stana.

Obračun naknada za rad hranitelja Hranitelj ima pravo na naknadu za rad i naknadu za troškove održavanja korisnika, što se uređuje ugovorom između nadležnog centra za socijalni rad i hranitelja.

Prestanak hraniteljstva Hraniteljstvo prestaje:

- a) kada prestanu razlozi za zbrinjavanje korisnika u hraniteljsku porodicu,
- b) kada se prilikom vršenja nadzora ustanovi da dalji smještaj korisnika nije u njegovom najboljem interesu,
- c) usvojenjem djeteta.

Način sprovođenja nadzora nad radom hranitelja Nadzor nad radom hranitelja predstavlja skup kontinuiranih aktivnosti usmjerenih na pružanje stručne podrške hraniteljima, procjenu ostvarivanja svrhe hraniteljstva, sagledavanju aktuelnih potreba i promjena u hraniteljskoj porodici sa ciljem realizacije plana usluga i mjera zaštite.

Preispitavanje statusa hraniteljske porodice vrši centar za socijalni rad koji je dodijelio status, a podrazumijeva procjenu ispunjenosti uslova za sticanje statusa hraniteljske porodice.

Nadzor nad radom hranitelja vrši stručni tim centra za socijalni rad koji je izvršio zbrinjavanje korisnika. Nadzor obuhvata:

- a) sagledavanje životnih uslova za korisnika tokom posjete hraniteljskoj porodici, najmanje jednom sedmično u periodu međusobnog prilagođavanja, a tokom odvijanja hraniteljstva najmanje jednom mjesečno,
- b) savjetodavni rad sa hraniteljima i ostalim članovima hraniteljske porodice,
- c) savjetodavni rad sa korisnikom na hraniteljstvu i neposredni uvid u uslove u kojima korisnik živi,
- d) kontakt sa korisnikom telefonom i susrete u prostorijama centra za socijalni rad ili na drugom mjestu ,
- e) prikupljanje relevantnih informacija od drugih ustanova čije usluge koriste korisnik i hraniteljska porodica,
- f) sastanke sa vaspitačem, odnosno nastavnikom obrazovne ustanove koju dijete pohađa,
- e) kontakte sa drugim osobama koje su značajne za korisnika,
- g) periodično podnošenje izvještaja hranitelja.

Tokom nadzora nad radom hranitelja nadležni centar za socijalni rad prati zadovoljavanje potreba djeteta u pogledu sigurnosti i bezbjednosti djeteta u hraniteljskoj porodici, zdravlja djeteta, emotivnog razvoja djeteta i stepena integrisanja u hraniteljsku porodicu, vaspitanja i obrazovanja djeteta, ponašanja djeteta i integrisanja u socijalnu sredinu, njegovanja identiteta djeteta i održavanja veza sa porodicom porijekla i značajnim osobama, samostalnosti djeteta i razvoja životnih vještina i ostvarivanja prava djeteta.

Strategija unapređenja socijalne zaštite djece bez roditeljskog staranja 2015-2020⁵

Prema navedenoj Strategiji dijete bez roditeljskog staranja je dijete bez roditelja, odnosno djeca koja imaju roditelje, ali se o njima ne staraju. Drugim riječima, to su djeca:

- bez oba roditelja (čiji su roditelji umrli ili nestali),
- nepoznatih roditelja ili roditelja čije je boravište nepoznato,
- napuštena od strane roditelja (roditelja koji su zanemarili roditeljske dužnosti duže od jedne godine),
- roditelja potpuno lišenih roditeljskog prava,
- roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost (roditelji ove djece su živi, ali su iz bilo kog razloga, privremeno ili trajno, spriječeni da vrše roditeljsko pravo: lišeni poslovne sposobnosti, još nisu stekli poslovnu sposobnost i sl.).

Sistemska podrška i zaštita djece bez roditeljskog staranja obezbjeđuje se kroz nekoliko grupa mjera:

- mjere socijalne zaštite (zbrinjavanje u drugu porodicu, hraniteljstvo i institucionalni smještaj djece bez roditeljskog staranja),
- mjere dječije zaštite (novčana davanja iz dječije zaštite i zadovoljenje razvojnih potreba djece),
- mjere porodičnopravne zaštite (starateljstvo i usvojenje) i
- kombinovani oblik zbrinjavanja (sociopedagoške životne zajednice).

Oblast hraniteljstva - Definisani pravci djelovanja Razvoj hraniteljstva kao oblika socijalne zaštite djece bez roditeljskog staranja u narednom periodu treba da se kreće u pravcima:

- uvažavanja konceptata savremenih dostignuća socijalnog rada, definisanih na principima prava djeteta i ispunjavanju standarda u ovoj oblasti,
- definisanja ugovornog odnosa između hranitelja i centra za socijalni rad kao formalno-pravnog temelja sprovođenja hraniteljstva,
- uvođenja standarda u oblast hraniteljstva,
- sprovođenja edukacija sadašnjih i potencijalnih hranitelja,
- profesionalnog osnaživanja centra za socijalni rad u primjeni i nadzoru nad sprovođenjem hraniteljstva,
- izjednačavanja smještaja u srodničkim porodicama sa pravima, beneficijama i obavezama u drugim vidovima hraniteljstva,
- fleksibilnosti primjene različitih oblika sprovođenja hraniteljstva, u zavisnosti od mogućnosti korišćenja postojećih kapaciteta u lokalnim zajednicama,
- promotivnih aktivnosti i širenja informacija u široj društvenoj javnosti o funkcionalnosti i značaju hraniteljstva kao poželjnog oblika zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja.

Plan akcije

- Unaprijediti zakonska rješenja u postupku sprovođenja starateljstva (izmjena i dopuna Porodičnog zakona)
- Unaprijediti mehanizme praćenja i evidentiranja starateljstva na području Republike Srpske (izrada jedinstvene baze podataka uspostavljanje i unapređivanje baza podataka institucija i ustanova koje vode evidencije i koje pružaju podršku djeci bez roditeljskog staranja razvrstana po polu, i izrada jedinstvenih evidencionih obrazaca)

⁵ Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, Banja Luka, septembar, 2015.

- Pojačati odgovornost organa starateljstva i staraoca u procesu sprovođenja starateljstva (izmjena i dopuna zakonskih regulativa: Porodični zakon, edukacija staratelja u cilju bolje zaštite djece)
- Podići kvalitet stručnog rada u procesu sprovođenja starateljstva (izrada standarda , definisanje kriterijuma za izbor staratelja, izrada mehanizama praćenja nad radom staraoca i maloljetnika pod starateljstvom, organizovanje stručnih seminara na temu unapređenja oblasti starateljstva, organizovanje edukacije za stručne radnike koji rade na poslovima starateljstva, primanje novih stručnih radnika u CSR.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA O HRANITELJSTVU

CILJ I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Analiza pravnog okvira te odgovori koje smo dobili putem upitnika čine okosnicu istraživanja. U svrhu dobijanja taksativnih podataka sačinjen je upitnik koji je dostavljan u 49 centara za socijalni rad i 13 službi socijalne zaštite u Republici Srpskoj.

Upitnik sadrži 17 pitanja, otvorenog i zatvorenog tipa, vezanih za broj hraniteljskih porodica, vrste hraniteljstva, broj zahtjeva za sticanje statusa hraniteljskih porodica, o tome gdje se sprovodi hraniteljstvo, da li su hraniteljske porodice prošle Program pripreme za hraniteljstvo, sa kojim brojem hraniteljskih porodica postoji zaključen ugovor, broj djece u hraniteljskim porodicama, broj djece bez roditeljskog staranja, broj djece u srodničkim hraniteljskim porodicama, broj djece u nesrodničkim hraniteljskim porodicama, dužini boravka djece u hraniteljskim porodicama, uzrastu djece, o tome da li centar vrši nadzor u ostvarivanje hraniteljstva, da li centar vodi evidenciju o hraniteljstvu, da li se održava lični kontakt između djeteta u hraniteljstvu i biološke porodice itd.

Od ukupnog broja poslanih upitnika 42 ustanove su dostavile u potpunosti ili djelimično popunjen upitnik, dok je 9 ustanova dostavilo informaciju da nemaju djecu u hraniteljstvu i 10 ustanova su dostavili prazan upitnik. 1 centar za socijalni rad nije dostavio odgovorio.

Pravni okvir obuhvatio je međunarodne standarde, prije svega Konvenciju o pravima djeteta, Preporuke Komiteta UN-a upućene BiH nakon razmatranja izvještaja o primjeni Konvencije, te zakonske i podzakonske akte iz oblasti socijalne zaštite u Republici Srpskoj.

U aktivnostima u vezi sa izradom ovog izvještaja istraživački tim rukovodio se osnovnim principima Etičkog kodeksa istraživanja o djeci i odredbama Zakona o ombudsmanu za djecu.

Struktura istraživanja:

- Identifikacija i analiza pravnog okvira, međunarodnog i nacionalnog,
- Prikupljanje relevantnih podataka u smislu predmeta istraživanja kroz unaprijed pripremljen upitnik,
- Interpretacija /analiza prikupljenih podataka.

Ciljevi istraživanja:

- analiza domaćeg zakonodavstva i usklađenost sa međunarodnim standardima u oblasti hraniteljstva,
- primjena propisa koji se odnose na hraniteljstvo,
- predstavljanje stanja u oblasti hraniteljstva u Republici Srpskoj,
- promocija hraniteljstva

ANALIZA RAZULTATA UPITNIKA

1. BROJ HRANITELJSKIH PORODICA ZA DJECU

Iz dostavljenih upitnika proizilazi da je u Centrima za socijalni rad i Službama socijalne zaštite u Republici Srpskoj evidentirano **250** hraniteljskih porodica.

Tabela br.1 – Centri za socijalni rad u kojima su evidentirane hraniteljske porodice

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD KOSTAJNICA	1
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD PETROVO	1
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD PALE	1
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD NEVESINJE	1
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD SREBRENICA	1
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD ŠAMAC	1
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD FOČA	1
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD ČELINAC	1
SLUŽBA SOCIJALNE ZAŠTITE ŠEKOVIĆI	1
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD VIŠEGRAD	2
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD DERVENTA	2
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD SRBAC	2
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD ŠTANARI	2
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD ŠIPOVO	3
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD KOTOR VAROŠ	3
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD MRKONJIĆ GRAD	3
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD RUDO	4
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD KOZARSKA DUBICA	4
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD DOBOJ	4
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD ZVORNIK	4
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD TREBINJE	4
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD PRNJAVOR	5
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD LOPARE	5
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD TESLIĆ	6
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD MODRIČA	7
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD NOVI GRAD	9
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD GRADIŠKA	11
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BIJE LJINA	18
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD LAKTAŠI	22
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD PRIJEDOR	25
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BANJA LUKA	96
UKUPNO	250

Treba napomenuti da 11 ustanova socijalne zaštite (26%) nije dostavilo odgovor o broju hraniteljskih porodica.

Grafikon br.1

Najviše hraniteljskih porodica evidentirano je u Banjoj Luci (96), potom u Prijedoru (25), Laktašima (22), Bijeljini (18), Gradišci (11).

2. VRSTE HRANITELJSTVA

Iz dostavljenih odgovora proizilazi da su se u **198** slučajeva djeca zbrinjavala obliku standardnog hraniteljstva, u **9** slučajeva je to bilo u obliku specijalizovanog hraniteljstva, dok se samo u **1** slučaju radilo o urgentnom zbrinjavanju djeteta u hraniteljsku porodicu.

Tabela br.2

STANDARDNO	198
SPECIJALIZOVANO	9
URGENTNO	1

3. BROJ ZAHTJEVA ZA STICANJE STATUSA HRANITELJSKE PORODICE

Na pitanje o broju podnesenih zahtjeva za sticanje statusa hraniteljske porodice iz dostavljenih odgovora proizilazi da 36 ustanova (86%) nije zaprimilo zahtjev za sticanje statusa hraniteljske porodice na dan 30.04.2019.godine, dok je 6 ustanova (14%) imalo takve zahtjeve i njihovim odgovorima se navodi da je u tih 6 ustanova podneseno 20 zahtjeva za sticanje statusa hraniteljskih porodica.

Grafikon br.2

4. GDJE SE SPROVODI HRANITELJSTVO (BROJČANO STANJE)

Iz dostavljenih odgovora proizilazi da se **187** (87%) slučajeva hraniteljstvo sprovodi u vlastitom prostoru hranitelja, u **25** (11%) slučajeva u prostoru korisnika dok u **4** (2%) slučaja hraniteljstvo se odvija u posebnim objektima.

Tabela br.3

U vlastitom prostoru hranitelja	187
U prostoru korisnika	25
U posebnim objektima	4

5. DA LI SU SVE HRANITELJSKE PORODICE PROŠLE PROGRAM PRIPREME ZA HRANITELJSTVO I STEKLE STATUS HRANITELJSKIH PORODICA.

Na navedeno pitanje **15** ustanova je dostavilo odgovor da su sve porodice prošle program pripreme za hraniteljstvo i stekle status hraniteljskih porodica, dok je **18** ustanova odgovorilo da porodice nisu prošle program pripreme.

Od ukupnog broja dostavljenih odgovora, **11** ustanova nisu odgovorile na navedeno pitanje, dok je jedna ustanova dostavila i pozitivan i negativan odgovor.

Tabela br.4

DA	15
NE	18
NIJE ODGOVORENO	11

U ovom pitanju postojala je mogućnost da ukoliko se dostavi negativan odgovor da se isti i obrazloži.

Obrazloženja su bila:

- *ne ispunjava uslove za status hraniteljske porodice,*
- *nije bilo poziva,*
- *nema zainteresovanih porodica,*
- *nisu obezbjeđenja sredstva za obuku,*
- *program Pripreme u datom periodu se nije održavao,*
- *2 ciklusa obuka održana, sledeći ciklus planiran u junu 2019,*
- *u toku je obuka za dobijanje hraniteljske porodice, u Decembru 2018. pojedini radnici Centra su dobili certifikate da su prošli program za obuku hraniteljstva,*
- *stručni radnici nisu prošli program pripreme za hraniteljstvo,*
- *još uvijek nije organizovano,*
- *niko nije išao na obuku,*
- *radi se o 2 hraniteljske porodici u kojima djeca borave duži period i koje su poznate ovom organu starateljstva, 1 dijete boravi u srodničkoj hraniteljskoj porodici dok 1 hraniteljka ima status hraniteljske porodice,*
- *CSR nije organizovao provođenje programa pripreme i nadzor,*
- *do sada nisu imali podnesenih zahtjeva za sticanje statusa hraniteljskih porodica, te nisu sprovodili program pripreme porodica za hraniteljstvo,*
- *nije bilo organizovanih obuka za hranitelje,*
- *srodničke porodice nisu zainteresovane za pripreme,*
- *Socijalni radnik dobio certifikat za hraniteljstvo krajem 2018.godine,*
- *u Centru nije sproveden plan i program obuke,*
- *zbog godina starosti,*
- *nije bilo organizovane obuke u drugom nadležnom centru,*
- *zbog nezainteresovanosti*

6. SA KOJIM BROJEM HRANITELJSKIH PORODICA U KOJIMA BORAVE DJECA JE ZAKLJUČEN UGOVOR?

Iz dostavljenih odgovora proizilazi da su sa **202** hraniteljske porodice u kojima djeca borave ustanove socijalne zaštite zaključile ugovor (pogledati pitanje 1.)

Na navedeno pitanje **10** ustanova nije dostavilo odgovor.

7. BROJ DJECE BEZ RODITELJSKOG STARANJA

Iz dostavljenih podataka proizilazi da na teritoriji RS ima 422 djece bez roditeljskog staranja, te da su od toga 218 muške djece i 204 ženske djece.

Tabela br.5

MUŠKIH	218
ŽENSKIH	204
UKUPNO	422

Na navedeno pitanje od ukupnog broja zaprimljenih popunjenih upitnika 3 ustanove nisu odgovorile na navedeno pitanje.

8. BROJ DJECE U HRANITELJSKIM PORODICAMA

Na pitanje o broju djece u hraniteljskim porodicama proizilazi da je evidentirano **231** djece u hraniteljskim porodicama te da su od toga broja **119** dječaka i **112** djevojčica.

Tabela br.6

MUŠKIH	119
ŽENSKIH	112
UKUPNO	231

Od ukupnog broja ustanova koje su dostavile popunjen upitnik 15 ustanova nije dostavilo odgovor na ovo pitanje.

9. BROJ DJECE U SRODNIČKIM HRANITELJSKIM PORODICAMA?

Broj djece u srodničkim hraniteljskim porodicama evidentiran u ustanovama koje su dostavile popunjen upitnik iznosi **174** djece. **71** hraniteljska porodica u kojima borave djeca imaju status hranitelja dok **100** porodica nema status hranitelja.

- Od ukupnog broja ustanova koje su dostavile popunjen upitnik **14** ustanova nije dostavilo odgovor na ovo pitanje.

Tabela br.7

BROJ DJECE U SRODNIČKIM HRANITELJSKIM PORODICAMA	174
IMAJU STATUS HRANITELJA	71
NEMAJU STATUS HRANTIELJA	100

10. BROJ DJECE U NESRODNIČKIM HRANITELJSKIM PORODICAMA?

Prema dobijenim odgovorima na pitanje o broju djece u nesrodničkim hraniteljskim porodicama proizilazi da od ukupnog broja dostavljenih odgovora 21 ustanova dostavila je odgovor na navedeno pitanje, 50% ustanova nisu dostavile odgovor na pitanje o broju djece u nesrodničkim hraniteljskim porodicama.

Iz dostavljenih odgovora proizilazi da je ukupan broj djece u nesrodničkim porodicama **103**, a **62** nesrodničke hraniteljske porodice u kojima borave djeca imaju status hranitelja dok **21 nesrodnička** porodica u kojima borave djeca nemaju status hranitelja.

Tabela br.8

BROJ DJECE U NESRODNIČKIM HRANITELJSKIM PORODICAMA	103
IMAJU STATUS HRANITELJA	62
NEMAJU STATUS HRANITELJA	21

Kada se pogleda broj djece u srodničkim hraniteljskim porodicama (174) je veći od broja djece u nesrodničkim porodicama(103).

Grafikon br.3

Relativno je podjednak broj djece smještene u srodničke (71) i nesrodničke (62) hraniteljske porodice koje imaju status hraniteljskih porodica.

Grafikon br.4

Prema dobijenim podacima veliki broj srodničkih hraniteljskih porodica nema status hraniteljske porodice.

Grafikon br.5

11. DUŽINA BORAVKA DJECE U HRANITELJSKIM PORODICAMA

Na pitanje o dužini boravka djece u hraniteljskim porodicama od 42 ustanove koje su dostavile popunjen upitnik, 9 ustanova (21%) nisu dostavili odgovor na ovo pitanje.

Iz dobijenih odgovora (33 ustanove) proizilazi da je **8-oro** djece boravilo u hraniteljskim porodicama u periodu do 3 mjeseca, **1** dijete je boravilo u periodu od 3-6 mjeseci, od 6-12 mjeseci je boravilo **9-oro** djece, dok je u periodu godinu i više boravilo **187** djece.

Grafikon br.10

12. UZRAST DJECE U HRANITELJSKIM PORODICAMA?

Odgovor na pitanje o uzrastu djece u hraniteljskim porodicama dostavilo je 36 ustanova dok 9 ustanova (21%) nisu dostavili odgovor na ovo pitanje.

Iz dobijenih odgovora proizilazi da je u hraniteljskim porodicama **7-oro** djece uzrasta do 3 godine, da je u uzrastu od 3 do 6 godina evidentirano **22-je** djece, uzrasta od 7-14 godina evidentirano je **107** djece dok je **97** djece evidentirano uzrasta od 15 do 18 godina (1 evidentirano lice je punoljetno).

Grafikon br.11

13. DA LI CENTAR VRŠI NADZOR ODNOSNO PRAĆENJE I UVID U OSTVARIVANJE HRANITELJSTVA?

Iz dostavljenih popunjenih upitnika proizilazi da **32** ustanove (76%) vrše nadzor odnosno praćenje i uvid u ostvarivanje hraniteljstva, **1** ustanova (2%) ne vrše praćenje i uvid dok **9** ustanova (22%) nije odgovorilo na ovo pitanje.

Grafikon br.12

14. DA LI CENTAR VODI EVIDENCIJU O HRANITELJSTVU?

- a) podaci o korisnicima – djeci
- b) podaci o hraniteljima
- c) podaci o zaključenom hraniteljstvu

Od ukupnog broj popunjenih upitnika koji su dostavljeni Instituciju proizilazi da **26** ustanova (62%) vodi evidenciju o hraniteljstvu, **2** ustanove (5%) ne vode evidenciju dok **14** ustanova (33%) nije dostavilo odgovor na navedeno pitanje.

Grafikon br.13

U evidenciji o hraniteljstvu **30** ustanova (72%) ima podatke o korisnicima-djeci, **1** ustanova (2%) nema dok **11** ustanova (26%) na navedeno pitanje nisu dostavili odgovor.

Grafikon br.14

U svojim evidencijama o hraniteljstvu **28** ustanova (67%) ima evidenciju podataka o hraniteljima, **1** ustanova (2%) nema, dok **13** ustanova (31%) nisu dostavile odgovor na navedeno pitanje.

Grafikon br.15

U odgovorima ustanova o evidencijama o hraniteljstvu proizilazi da **26** ustanova (62%) ima podatke o zaključenom hraniteljstvu, **1** ustanova (2%) nema podatke o zaključenom hraniteljstvu, dok **15** ustanova (36%) nije odgovorilo na navedeno pitanje

Grafikon br.16

15. DA LI JE CENTAR RJEŠENJEM REGULISAO ODRŽAVANJE KONTAKTA DJETETA SA RODITELJIMA?

Od 42 ustanove socijalne zaštite koje su dostavile popunjen upitnik o hraniteljstvu , **4** ustanove (9%) su regulisale rješenjem održavanje kontakta djeteta sa roditeljima, **28** ustanova (67%) nije regulisalo kontakt djeteta sa roditeljem, dok **10** ustanova (24%) nije odgovorilo na navedeno pitanje.

Grafikon br.17

U navedenom pitanju ostavljena je mogućnost da ustanove obrazlože zašto kontakt nije regulisan rješenjem.

Odgovori ustanova su:

- nije regulisano rješenjem ali se kontakti održavaju,
- roditelji odvođe dijete u hraniteljsku porodicu,
- očinstvo neutvrđeno, majka nepoznatog prebivališta/boravišta trenutno,
- kontakti su se održavali sporazumno bez donošenja rješenja,
- roditelji samostalno bez posredstva Centra održavaju kontakt sa djecom,
- djeca iz hraniteljskih porodica redovno ostvaruju kontakte sa svojim biološkim porodicama i srođnicima,
- 4-oro djece nemaju roditelje(umrli), 2-je imaju roditelje koji su bolesna lica i nisu zainteresovana da imaju kontakt,
- majci je djelimično oduzeta poslovna sposobnost, kontakt telefonom, a u drugom slučaju otac redovno odlazi u hraniteljsku porodicu i ostvaruju kontakt,
- nezainteresovanost roditelja da vide dijete,
- roditelje ne žele kontakt sa djecom niti se odazivaju pozivima Centra,
- 1 dijete zbog školovanja kod hranitelja a vikendom kod roditelja, a za 2 djece majci je oduzeto roditeljsko pravo,
- zato što djeca nemaju živih roditelja,
- nije bilo zahtjeva, a ni potrebe,
- kontakti djece su regulisani saglasnošću, kao i sa srođnicima djece,
- u slučajevima kada je nakon izmještanja djeteta iz biološke porodice i dalje bilo moguće ostvarivanje kontakta između djeteta i roditelja postizao se dogovor i sporazum u prostorijama Centra,
- nije se niko obraćao zahtjevom,
- niko od roditelja nije pokazao interesovanje da vidi djecu.

16. DIJETE IZ HRANITELJSKE PORODICE (ISKAZATI BROJČANO) JE:

- a) vraćeno je u biološku porodicu
- b) smješteno je u Instituciju
- c) usvojeno je
- d) smješteno je u drugu hraniteljsku porodicu

Od 42 ustanove koje su dostavile popunjen upitnik Instituciji, 32 ustanove (76%) nisu odgovorile na ovo pitanje.

Iz odgovora ostalih ustanova (10 ustanova-24%) proizilazi da je **4-oro** djece smješteno u drugu hraniteljsku porodicu, da je **8-oro** djece usvojeno, da je **3-je** djece smješteno u instituciju dok je **18-oro** djece vraćeno u biološku porodicu.

Grafikon br.18

17.DA LI JE CENTAR VRŠIO ODREĐENE AKTIVNOSTI U CILJU PROMOCIJE HRANITELJSTVA I KOJE?

Iz dostavljenih odgovora proizilazi da je od 42 ustanove koje su dostavile popunjen upitnik **10** ustanova (24%) vršilo određene aktivnosti u cilju promocije hraniteljstva, **22** ustanove (52%) nije vršilo nikakve aktivnosti u cilju promocije hraniteljstva, dok **10** ustanova (24%) nije dostavilo odgovor na ovo pitanje.

Grafikon br.19

Ustanovama koje su dostavile potvrdan odgovor ostavljena je mogućnosti da obrazlože koje su to aktivnosti koje su vršili u cilju promocije hraniteljstva.

A ovo su dostavljena obrazloženja:

- imali su javni poziv za prijavu za hraniteljstvo putem lokalnog radija. Sa lokalnog područja imali su dvije zainteresovane porodice jedna se zanimala "za čije dijete se traži hraniteljstvo", a druga bi se prijavila za hraniteljstvo "samo za dijete za koje oni misle da treba hraniteljsku porodicu". Ostale zainteresovane porodice su iz drugih lokalnih zajednica i imale su status hranitelja. Zato nisu provodili program obuke za hraniteljstvo, a u okviru promocije hraniteljstva odlučili su se za trajni oblik zbrinjavanja, budući da su

- u postupku utvrdili da dijete nema biološku porodicu , što je cijelishodniji oblik zbrinjavanja u odnosu na hraniteljstvo,*
- *putem javnih medija, javnih poziva, letaka, predavanja, javnih tribina,*
 - *promocija hraniteljstva putem lokalne radio stanice i putem ličnih kontakata,*
 - *predavanje u školama, snimljen kratki dokumentarni film o hraniteljstvu, dan CSR Prijedor posvećen promociji hraniteljstva,*
 - *u saradnji sa MziSZ i UNICEF-om pokrenuta nova kampanja promocije hraniteljstva 2018-e godine a traje i danas,*
 - *upoznavanje lokalne zajednice o hraniteljstvu, šta znači i kako postati hranitelj, djeljenje flajera i lijepnje plakata,*
 - *kroz podjelu promotivnog materijala "Svako dijete treba porodicu" i putem medija,*
 - *na nivou lokalne zajednice (mediji, druga javna istupanja sa pričom o hraniteljstvu promocija hraniteljstva kroz projektne aktivnosti podržana od strane Grada Bijeljina), od Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske promocija hraniteljstva u okviru kampanje "Svako dijete treba porodicu",*
 - *Namjera je pomenuto početi u drugoj polovini 2019.godine,*

OKRUGLI STO

Okrugli sto u Banjoj Luci

U Banjoj Luci je 02.10.2019. godine, a povodom obilježavanja „Dječije nedjelje“ održan okrugli sto na temu „Djeca u hraniteljstvu u Republici Srpskoj-Porodica je potrebna svakom djetetu“, na kom su prezentovani rezultati sprovedenog istraživanja.

Cilj okruglog stola bio je prezentovanje rezultata istraživanja o djeci u hraniteljstvu u Republici Srpskoj, analiza domaćeg zakonodavstva i usklađenost sa međunarodnim standardima u oblasti hraniteljstva, primjena propisa koji se odnose na djecu u hraniteljstvu, predstavljanje stanja u oblasti hraniteljstva u Republici Srpskoj i promocija hraniteljstva.

Okruglom stolu prisustvovali su predstavnici Ministarstva porodice, omladine i sporta, Centara za socijalni rad Banja Luka, Čelinac, Kotor Varoš, Mrkonjić Grad, Kozarska Dubica, Doboj, Prnjavor, Teslić, Novi Grad, Gradiška, Laktaši, Prijedor, Petrovo, JU Doma „Rada Vranješević“ Banju Luka, Udruženja hranitelja i staratelja Banja Luka, Nove generacije, Udruženja stručnih radnika socijalne djelatnosti regije Doboj.

Prisutni su redom pozdravili inicijativu Ombudsmana za djecu da se o ovom pitanju govori, naglašavajući kako problem zahtijeva multidisciplinarni pristup i kako se o ovom pitanju mora otvoreno govoriti kako bi se tražila kvalitetnija rješenja u zaštiti djece u alternativnoj brizi.

Tema je otvorila čitav niz pitanja, i učesnici su kroz učešće u diskusiji istakli važnost hraniteljstva djece, ukazali na probleme sa kojima se susreću u radu, a izneseni su i brojni primjeri iz prakse.

Okrugli sto u Bijeljini

Povodom obilježavanja 30 godina od usvajanja UN Konvencije o pravima djeteta, Ombudsman za djecu je 19.11.2019.godine u Bijeljini organizovao Okrugli sto na temu „Djeca u hraniteljstvu u Republici Srpskoj“, na kome su, pored prezentovanja rezultata istraživanja, akcentat bio na aktuelnim pitanjima i iskustvima vezanim za regiju Semberije, Posavine i Podrinja.

Okruglom stolu u Bijeljini prisustvovao je pomoćnik ministra zdravlja, predstavnici centara za socijalni rad: Bijeljina, Lopare, Ugljevik, Šamac, Modriča, Donji Žabar, Pelagićevo, Milići, Šekovići, Zvornik, Osmaci i Bratunac. Pored predstavnika organa starateljstva, bili su i predstavnici aktiva osnovnih i srednjih škola regije, asocijacije srednjoškolaca BiH-aktiv Bijeljina i NVO -Udruženje Roma „Otaharin“. Značajno je bilo prisustvo hraniteljke iz Bijeljina, koja je iznijela svoja iskustva i prepreke sa kojim se susretala, ali i prednosti i ljepote bavljenja hraniteljstvom. Na osnovu toga, iznijela je ideje i preporuke za unaprijeđenje hraniteljstva. Ono što je dalo poseban pečat skupu je učešće dvije sestre, mlade djevojke koje su zbog nepovoljnih porodičnih prilika odrasle u hraniteljskoj porodici. Iznosile su autentične, iskustvene i iznad svega pozitivne stavove o hraniteljstvu, koje im je uz podršku centra za socijalni rad omogućilo da sada budu samostalne i zrele osobe. Starija sestra se nedavno zaposlila, a mlađa je upisala fakultet.

Održani okrugli sto u Banjoj Luci i Bijeljini su bili značajno medijski praćeni, što je i svojevrsni doprinos promociji hraniteljstva.

ZAVRŠNE KONSTATACIJE I PRIJEDLOZI MJERA

Dijete koje je privremeno ili stalno lišeno porodične sredine ili kojemu, u **njegovom najboljem interesu**, ne može biti dopušteno da u takvoj sredini ostane, imaće pravo na posebnu zaštitu i pomoć države.

Država će u skladu sa svojim nacionalnim zakonima obezbijediti alternativnu brigu za takvo dijete.⁶

Jedno od osnovnih prava svakog djeteta je pravo djeteta na život u porodici. Porodica je osnovna jedinica društva, prirodna je i nezamjenljiva sredina za razvoj i blagostanje svih njenih članova, a posebno djece. Ako dijete nema biološku porodicu, ako su roditelji napustili dijete ili iz bilo kojih drugih razloga nisu u mogućnosti odgovoriti potrebama djeteta, djetetu je opet potrebna porodica, alternativna - hraniteljstvo ili usvojenje, koja će biti podrška djetetu u odrastanju.

Razdvajanje djeteta od roditelja je represivna mjera koja se primjenjuje samo onda kada je nadležni organ utvrdio da nije u najboljem interesu djeteta da živi sa roditeljima i u pravilu kad su iscrpljene sve druge preventivne mjere. Osnovni kriterij za izdvajanje djeteta iz porodice je ugroženost psihofizičkog razvoja djeteta.

U svim ovim situacijama i svakom pojedinačnom slučaju, nadležni centar za socijalni rad dužan je uraditi procjenu potreba djeteta, uključujući stvarnu situaciju i specifične okolnosti djeteta, njegovu ličnu, porodičnu i socijalnu situaciju, izvršiti procjenu rizika kojima je dijete u porodici izloženo i planirati mjere zaštite za dijete, vodeći računa da se osigura potrebna ravnoteža između prava djeteta na život u porodici i obavezi države da zaštiti najbolji interes djeteta. Odlučivanje treba biti zasnovano na rigoroznoj procjeni, planiranju i analizi, kroz utvrđene strukture i mehanizme, i trebaju ga provesti pojedinačno za svaki slučaj stručnjaci odgovarajućih kvalifikacija okupljeni u multidisciplinarnom timu kad god je to moguće.⁷ U svim ovim aktivnostima moraju biti osigurani osnovni principi Konvencije - najbolji interes djeteta, pravo djeteta na učešće u postupku koji se njega tiče i izražavanje mišljenja, nesmetan rast i razvoj i zaštita od bilo kojeg oblika diskriminacije.

Pri tome je vrlo važno procijeniti pravi trenutak kada se dijete razdvaja od roditelja. Prerano izdvajanje djeteta iz porodice može dovesti do teških posljedica i povrede prava djeteta po više osnova, ali i povrede prava roditelja. Istovremeno, predugo čekanje, odlaganje izdvajanja djeteta iz porodice može dovesti do teških posljedica za dijete.

Hraniteljstvo je jedan od najhumanijih oblika zaštite djece i u interesu je, prije svega, djeteta, a onda i porodice i biološke i hraniteljske, a i društva u cjelini.

Hraniteljstvo jeste i zahtjevna i odgovorna uloga jer djetetu privremeno obezbjeđuje odgovarajuće porodično okruženje za odrastanje, dijete, dakle, ne prekida vezu sa prirodnom porodicom. Ključna prednost hraniteljstva, u odnosu na druge vidove zbrinjavanja djeteta, je upravo u činjenici da dijete zadržava lični porodični identitet i vezu sa porodicom, a istovremeno stiče pozitivna iskustva porodičnog okruženja u drugoj porodici i ima za cilj da se dijete poslije određenog vremena, zavisno od potreba, vrati svojoj porodici.

⁶ UN Konvencija o pravima djeteta, član 20.

⁷ Smjernice, tačka 56.

S obzirom da zasnivanjem hraniteljstva, hranitelji stiču prava i obaveze u skladu sa zakonom, a da istovremeno i roditelji djeteta koje je u hraniteljskoj porodici imaju i dalje određena prava i obaveze, to je posebno važno da se ova pitanja - postupak pripreme za hraniteljstvo, trajanje hraniteljstva pa i prestanak hraniteljstva, jasno odrede. Pri tome, prava djeteta ne smiju biti dovedena u pitanje-pravo na kontakte i druženja sa biološkom porodicom, bliskim srođnicima i drugim licima, ako je to u najboljem interesu djeteta, pravo na izražavanje mišljenja i učešća u svakom postupku koji se njega tiče, pravo na informaciju, na privatnost, na slobodno vrijeme, naravno pravo na obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.

Zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja je vrlo zahtjevna obaveza države i pored jasno definisanih i postavljenih normativnih okvira i definisanih procedura, zahtijeva i angažovanje stručnjaka različitih profila, u različitim sektorima, prije svega u centrima za socijalni rad, u čijoj je nadležnosti izbor oblika alternativne brige o djeci, ali i stalni nadzor nad brigom o djeci i onda kada je rješenjem centra djeci obezbijedena odgovarajuća alternativna briga.

Pravilnik o hraniteljstvu nije postavio standarde koji se obavezno primjenjuju u svim slučajevima kada se hraniteljstvo primjenjuje kao mjera zaštite za dijete.

Ako centar za socijalni rad primjenjuje hraniteljstvo kao mjeru zaštite za dijete samo onda kada je to u njegovom najboljem interesu, onda Pravilnik mora jasno odrediti kada je hraniteljstvo u najboljem interesu djeteta i koji su to standardi koji se obavezno primjenjuju u ostvarivanju najboljeg interesa djeteta u hraniteljskoj porodici.

Ombudsman za djecu je 2014. godine uputio preporuku Ministarstvu zdravlja i socijalne zaštite da preduzme potrebne mjere i aktivnosti radi stvaranja uslova za postupanje nadležnih organa u interesu djeteta.

Da bi hraniteljska porodica odgovorila na potrebe djeteta to zahtijeva stroge procedure za izbor hranitelja, njihovu edukaciju i pripremu za hraniteljstvo i posebno nadzor nad njihovim radom koji mora biti stalan i kontinuiran.

Na žalost, praksa ukazuje:

- da princip **najboljeg interesa djeteta nije adekvatno primijenjen** u situacijama kada su djeca lišena porodičnog okruženja. Tako, rješenje kojim se dijete izdvaja iz porodice i zbrinjava u hraniteljsku porodicu ne sadrži obrazloženje iz kojeg je vidljivo zašto je u najboljem interesu djeteta da odrasta izvan bioloske porodice, ne obrazlažu se stvarni razlozi za izdvajanje djeteta iz porodice /sta su problemi u porodici, koliko dugo su trajali, da li su i kakve posledice ostavile na dijete, ne uređuje kontakt sa porodicom. Rješenjem se ne konstatuje ni da li su, u cilju zaštite djeteta i njegovih interesa, preduzimane odgovarajuće mjere porodično-pravne zaštite.

Da princip najboljeg interesa djeteta nije adekvatno razmatran, potvrđuje i situacije:

- a. Dijete je, poslije nekoliko godina zbrinjavanja u hraniteljskoj porodici, zbrinuto u domu.
- b. Dijete je bilo zbrinuto u nekoliko hraniteljskih porodica⁸, svaki put promjenom smještaja mijenjalo je školu, drugove,⁹ a svaki put se nova hraniteljska porodica

⁸ Predmet broj 580-50-3-PŽ/19

⁹ Smjernice, tačka 60: Česte promjene smještaja u kojem dijete dobija alternativnu brigu negativno utiču na djetetov razvoj i njegovu sposobnost izgradnje bliskih odnosa s drugim ljudima zbog čega ih treba izbjegavati. Kratkoročno zbrinjavanje treba služiti tome da se tokom njegovog trajanja iznađe odgovarajuće trajno rješenje.

pravda neprilagođavanjem djeteta. Za svaki novi smještaj djetetu treba novo vrijeme za prihvatanje novog životnog prostora i novih ljudi u njegovom okruženju što kod djeteta razvija dodatnu nesigurnost.

- U postupku u kojem se odlučuje o pravu djeteta, dijete o tome nije pitano, **nema mišljenja ni stava djeteta** o tako važnom pitanju koje se njega tiče. U svakom pojedinačnom slučaju neophodno je djetetu omogućiti ostvarivanje prava na izražavanje mišljenja i učešće u postupku. Ovo pravo djeteta zavisno je samo od uzrasta djeteta i njegove mogućnosti da razumije i shvata posljedice cjelokupnog postupka.¹⁰ Mišljenju djeteta mora se posvetiti dužna pažnja i isto mora biti dio obrazloženja o procjeni najboljeg interesa djeteta u svakom pojedinačnom slučaju, što u praksi na žalost izostaje.
- Pored činjenice da izostaje procjena najboljeg interesa djeteta u svakom pojedinačnom slučaju, postupak koji se vodi **ne slijedi proceduru** koja osigurava zakonske garancije i pravilnu primjenu prava. Tako npr: u postupku u kojem se odlučuje o pravu djeteta, kada je djetetu za staraoca postavljeno lice zaposleno u Centru za socijalni rad, isto lice koje je staralac djeteta vodi postupak pred Centrom za socijalni rad i dio je stručnog tima Centra u postupku ostvarivanja prava djeteta kome je on staralac¹¹, što je apsolutno neprihvatljivo.
- Ostvarivanje **prava djeteta na kontakte i druženje sa roditeljima i trećim licima** sa kojima ga vezuje bliskost je pravo djeteta, koje nije dio rješenja o zbrinjavanju djeteta u hraniteljskoj porodici,
- **Nadzor** nad hraniteljskim porodicama nije stalan i kontinuiran, izostanak nadzora pravda se nedovoljnim brojem zaposlenih u centrima za socijalni rad

Uzimajući u obzir naprijed navedeno, kao i rezultate istraživanja, Ombudsman za djecu u skladu sa zakonom i utvrđenim ovlaštenjima, predlaže Ministarstvu zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske preduzimanje potrebnih mjera i aktivnosti radi otklanjanja situacija koje dovode do povrede prava i interesa djece u hraniteljstvu, na način da:

1. Preduzme potrebne mjere za realizaciju aktivnosti definisanih Strategijom za unapređenje socijalne zaštite djece bez roditeljskog staranja, sa Planom akcije za period 2015-2020, a koje se, između ostalog, odnose i na unapređenje zakonskih rješenja i izradu standarda hraniteljstva,
2. Izvrši nadzor u postupanju centara za socijalni rad u zbrinjavanju djece bez roditeljskog staranja u hraniteljsku porodicu vezano, između ostalog za procjenu najboljeg interesa djeteta i izbor oblika alternativne brige za djecu, zastupanje djeteta u postupcima zbrinjavanja i postavljanje staraoca, učešće djeteta u postupku i njegovo mišljenje o tome, te ostvarivanje prava na kontakte i druženja....
3. Kontinuirano i sistemski radi na promociji hraniteljstva, kao najhumanijem obliku zbrinjavanja djece, i podizanju svijesti javnosti o prednostima hraniteljstva;

¹⁰ Porodični zakon, član 81 b: 1. Dijete ima pravo na izražavanje vlastitog mišljenja u skladu sa uzrastom i zrelošću. 2. Dijete ima pravo da blagovremeno dobije potrebne informacije i obavještenja koja su mu potrebna za formiranje vlastitog mišljenja. 3. Mišljenju djeteta mora se posvetiti dužna pažnja u svim pitanjima koja ga se tiču i u svim postupcima u kojima se odlučuje o njegovim pravima, u skladu sa djetetovim godinama i zrelošću.

4. Uspostavi mehanizam za jedinstveno praćenje oblasti sprovođenja hraniteljstva /izrada baze podataka
5. Kontinuirano radi na obuci postojećih i potencijalnih hranitelja s posebnim akcentom na specijalizovanom hraniteljstvu
6. Kontinuirano radi na edukaciji stručnih radnika centara za socijalni rad.

da o preduzetim mjerama obavijesti instituciju Ombudsmana za djecu u roku od 60 dana.

Ombudsman za djecu

Dragica Radović, dipl.pravnik

